

Iets over de vakbeweging in Vlaardingen 1890 - 1980

Vlaardingen was een stad van vissers, kuipers, havenarbeiders en metaalbewerkers, en kan bogen op een hechte vakbeweging.¹

De eerste periode van de georganiseerde vakbeweging in Nederland rond 1870 is waarschijnlijk aan Vlaardingen voorbijgegaan. In 1890 richt Jan Vrijhof de Vlaardingse Kuipers Gezellenvereniging op onder de zinspreuk 'Wij Streven Naar Verbetering'. Vlaardingen telt 13.000 inwoners. De kuipen worden gebruikt voor het verpakken van door Vlaardingse vissers gevangen vis die wordt verkocht in Holland en geëxporteerd naar Duitsland. De werkomstandigheden wisselen met het seizoen. In de zomer wordt er gevestigd, en wordt er van vroeg tot laat gekuipd, soms de hele nacht door, kinderarbeid is regel. De kuiper werkt tegen tarief of stukloon. Valt de vangst tegen dan zijn er minder kuipen nodig en daalt het loon.

De Enquête Arbeidersleven in Nederland uit 1907 geeft een mooi beeld van de kuipers:

'Het kuipersbedrijf omvat, bevat behalve de langzaam opkomende grootindustrie, waarin het hout machinaal bewerkt en fust gemaakt wordt, 1^e kuipers die steeds handwerk verrichten (fust maken) en 2^e uit kuipers die acht maanden per jaar handwerk verrichten en vier maanden werkzaam zijn in de haringpikkerijen, waar zij haring in fust pakken en klaar maken voor verzending. De bedrijfvormen zijn verbonden. Er zijn twee patrooms die zowel

¹ Rinus Wagenaar. Kleur en koers van de Vlaardingse vakbeweging. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1980.

Willem Drop in het BWSA, deel 1, 1986.

Herman van der Lee. En nooit gaan de stonden der vriendschap voorbij, De Arbeiders Jeugd Centrale in Vlaardingen. Historisch Jaarboek Vlaardingen, 2004.

Herman van der Lee. Zingend vooraan! De Stem des Volks. In: VHV Nieuwsbrief nummer 3, September 2006. En in het Tijdschrift van de Historische Vereniging Vlaardingen, februari 2006.

Jan Keizerwaard. Het ontstaan van de Vulcaanhaven en het Havenbedrijf Vlaardingen Oost. Vlaardingen, 2009.

H. van der Lee. 70 jaar Volksgebouw Vlaardingen: van blauwe tot rode schuur. 1991.

Idem in Historisch Jaarboek Vlaardingen 1993, bladzijde 71.

Fotoboek 50 jaar Vlaardingen-Oost N.V. 1920-1970.

Afdeling Industriebond Vlaardingen 80 jaar. Gepekeld, gehekeld...en toch 80 jaar. 1987.

P. Braat. 'Zij zijn trouwe vaderlanders'; De SDAP-afdeling Vlaardingen tussen zuil en strijdorganisatie, 1918-1940. Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1986.

Wouter den Breems, De Christelijk Gereformeerde Kerk te Vlaardingen. 2009.

Jubileumboek 1886 – 1986 100 jaar C.J.V. Liefde en Vrede Vlaardingen. Vlaardingen, 1986.

A.A. Poldervaart. Daar gaat 'ie. Groei en neergang van de Vlaardingse scheepsbouw 1552 – 2004.

Stichting Volksgebouw Vlaardingen. Daar komme de Rojje.1979/1980.

Industriebond FNV. Jubileumuitgave van de afdeling Maassluis-Maasland-Hoek van Holland ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan. 1992.

Dirk J. van der Veen. Economische groei, modernisering en de opkomst van vakverenigingen in een traditionele bedrijfstak: de Nederlandse Noordzeeharingvisserij 1850 – 1910. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1981, bladzijde 125.

Visserijmuseum Vlaardingen 1976. Een sociale zaak; opkomst en ontwikkeling van de vakbeweging in het Nederlandse zeevisserijbedrijf 1890 – 1940. Handleiding tot de expositie gehouden van 14 januari tot 31 december 1976.

Bemanning van de Vlaardingen 172 in 1895. In: Jacques Giele. Arbeidersleven in Nederland 1950 – 1914. Nijmegen, 1979. Bladzijde 202.

handkuiperij, machinale houtbewerking als haringhandel drijven, 25 die kuiperij en haringhandel uitoefenen, terwijl anderen fabriekmatig werk laten doen of zich uitsluitend op de haringhandel toeleggen. Van de 746 kuipers zijn er 456 ook bij het haringbedrijf betrokken. 40 kuipers die 's winters in de droge kuiperij werken, worden daar slechts geduld als zij zich verbinden 's zomers op de haringloggers te werken.

De enquête betreft 671 volwassen mannelijke kuipers, 75 jongens tussen 14 en 18 jaar en 103 kinderen beneden 14 jaar!

De arbeidstijd op de droge kuiperijen loopt uiteen: bij één patroon elf uur, bij vier patroons twaalf uur en bij alle overige patroons van twaalf tot zestien uur daags. In het seizoen, tussen half juli en eind november, is de arbeidsduur ongebreideld. Dan wordt meermalen van 90 tot 110 uur gewerkt, terwijl, omdat bijna uitsluitend op bestelling wordt gewerkt, soms overdag de werklieden rondslechteren en bij het invallen van de duisternis aan de arbeid gaan. In de ledige uren en dagen worden de werklieden bij de werkplaatsen gehouden, waar zij hun tijd verdoen, om op de wenken van de werkgevers gereed te zijn voor het werk. In het seizoen schieten vrouwen, meisjes, oude lieden en losse werklieden een handje toe. Overwerk wordt niet betaald, schaft- en rusttijden zijn er niet. In 1904 richt de Kuipersbond een verzoek aan de werkgevers om de nachtarbeid in het seizoen te beperken en een rustdag vast te stellen van zaterdagavond zes uur tot maandagmorgen zes uur. De 'Vlaardingse Vereniging tot bevordering van de Visserij' wijst het verzoek af omdat hun werklieden zelf om nachtarbeid vragen omdat ze de inkomsten niet willen missen, en als er 's zondags niet gewerkt wordt 'de handel verloopt'.

Stukwerk, ontbreken van hygiëne wasgelegenheid en wc's, werkloosheid na drukte, armoede na kortstondige verdienste, een jarenlang volgehouden onjuiste lichaamshouding bij het kuipen en verpakken, kinderarbeid, lange arbeidsduur en het ontbreken van een voor allen en de hele sector geldende loonregeling leiden ertoe dat wie niet sterk is er spoedig uitraakt, de overigen die blijven versuffen en gaan moreel en lichamelijk ten onder'.²

De Kuipersbond concludeert dat ze het op eigen kracht niet redden en pleit voor een *wettelijke* tienurendag en verbod op stukwerk. Ten onder, is dat niet teveel gezegd? Wie zich, zoals Soeteman, buigt over de Armeenzorg in Vlaardingens, kan maar tot een conclusie komen: honderden mensen die niet meer kunnen werken zijn chronisch ziek of gehandicapt en volledig op bedeling aangewezen.³ Heb je echt niks meer dan kun je terecht voor een kop soep met brood in de 'soup-cokerij', opgericht in 1804, en in gebruik tot de oorlog van 1940. 's Winters wordt er soms turf uitgedeeld.

Op de schepen is de toestand even slecht, de lonen zijn laag, de reders leggen het risico bij de kapitein en de bemanning, ze varen op besomming en krijgen procenten van de opbrengst.

De scheepsjongens en matrozen verdienen een rijksdaalder tot drie gulden per week, de volle matrozen negen gulden. Ze verrichten zware en zeer gevaarlijke arbeid, en moeten zelf zorgen voor oliegoed, laarzen en voeding. Hun vrouwen en dochters verdienen bij als werkster of nettenboetster.

² Arbeidersleven in Nederland. NVV en SDAP, 1908.

Jacques Giele. Arbeidersleven in Nederland 1850 – 1914. Nijmegen, 1979. Bladzijde 202.

³ A. Soeteman. 150 jaar Sociale zorg in Vlaardingens 1795 – 1945. Voorburg, 1962.

Als hun man of vader naar zee gaat, staan ze huilend op de kade. In 1839 keren drie hoekers niet terug; 23 weduwen en 54 wezen blijven achter. In 1878, 1881, 1883 en 1884 vergaan acht schepen in totaal. Daarna één in 1887, 1890 en 1903, twee in 1905, één in 1911 en 1914.

Vrouwen 'speten' of 'spieten', ze rijgen haring aan stokken voor deze in de rokerij worden opgehangen. Een aparte Speetwet legaliseert de nachtarbeid van de vrouwen, hoewel de Algemene Arbeidswet van 1889 nachtarbeid voor vrouwen reeds verboden heeft.

De vroegste arbeidersverenigingen

De sociale verhoudingen in het stadje zijn patriarchaal; reders, dominees en kerkbesturen zijn leidend. Het Werkliedenverbond Patrimonium van 1890 is trouw aan de gevestigde machten en bestrijdt het socialisme. Het programma van de Werkmansvereniging Bid en Werk, ook van 1890, bevat: zondagsrust, ouderenzorg, onderwijs aan kinderen, bestrijden van misstanden in het handwerk, niet meer uitbetalen van loon in dranklokalen en ongevallenverzekering. De vereniging realiseert een pensioenfonds en een weduwenfonds voor de eigen leden.

De Afdeling Vlaardingens van de R.K. Volksbond is opgericht in 1894. De bond wil de godsdienstige en zedelijke belangen van de werklieden bevorderen, pleit voor zondagsrust, een goede verstandhouding tussen werknemers en werkgevers, en bestrijdt uitdrukkelijk het socialisme. In 1896 betreft de vereniging een eigen gebouw op de hoek Markt Waalstraat. In 1910 worden er vakafdelingen gevormd. Er is het Elisabethfonds voor weduwen en het ziekenfonds Sint-Martinus.

Wat voor de RK Volksbond geldt, geldt eigenlijk voor alle verenigingen in Vlaardingens (en in de 'oude' beweging in Nederland in het algemeen): de bestuurders zijn vooral bezig met het beheren van een verenigingsgebouw en van fondsen. Zij zijn er niet aan toe gekomen krachtige organisaties te maken die invloed uitoefenen.

De vakbeweging en de kerken met hun diaconie maken een hopeloos versnipperde indruk.

In de jaren dertig heeft de Volksbond 300 leden, in 1945 wordt de naam veranderd in Katholieke Arbeiders Beweging (KAB). In 1955 gaat de KAB Vlaardingens op in de KAB Waterweg. In 1964 zijn er 800 leden. De KAB zoekt samenwerking met de bestuurdersbonden van het CNV en het NVV. In 1960 zetten ze gedrieën een steunactie op voor stakende bouwvakarbeiders. In 1964 verandert de naam KAB in Afdeling Vlaardingens NKV.

De Kuipersbonden

In 1900 wordt Jan Buis voorzitter van de Kuipersbond, hij bepaalt een halve eeuw lang het beeld van de vakbeweging. De bond is eerst neutraal, maar wordt in 1906 lid van het NVV. Samen met Rotterdamse en Amsterdamse vakgenoten houden zij de Algemene Nederlandse Kuipersgezellenbond 1901 – 1906 in stand, aangesloten bij het NAS. Neutraal omdat de bond kuipers van alle gezindten wil organiseren, lid van het NVV omdat alleen door landelijke aaneensluiting resultaten kunnen worden bereikt. In 1908 sluiten de kuipers zich tot 1910 aan bij de Nederlandse Vereniging van Houtbewerkers te Zaandam. Jan Hoogerwerf trekt zich in 1910 terug om de bond in handen te geven van de bezoldigde secretaris-penningmeester-bode Willem Drop. De bond heeft 180 leden.

Vakbondsbestuurders gaan de politiek in

Jan Buis neemt het initiatief tot de progressieve 'Kiesvereniging Volksbelang' van 1893 die ijvert voor algemeen kiesrecht, hij is in 1904 mede-initiatiefnemer van de Coöperatieve Bakkerij en Verbruiksvereniging 'De Voorloper', waarvan Adriaan de Witte voorzitter wordt, en vanaf 1906 actief in de in 1904 opgerichte Afdeling Vlaardingen van de SDAP waarin sociaaldemocratisch georiënteerde vakbondsbestuurders zich onder leiding van Frans Lafeber organiseren, buiten 'Volksbelang' om. De typograaf Frans Lafeber is afkomstig uit Gouda, na enkele jaren keert hij terug en wordt hij daar wethouder voor de SDAP. 'Volksbelang' houdt ermee op in 1911. Jan Buis is in 1917 het tweede SDAP raadslid. Sinds 1890 is het aantal inwoners bijna verdubbeld naar 24.500.⁴

Bekende SDAP-ers onder de Vlaardingers zijn Arie Pleijsier, de redacteur 'mr. Punch' van de krant 'Voorwaarts' aan de Slaak in Rotterdam en landelijk secretaris van de VARA. Koos Vorrink wordt na een AJC loopbaan voorzitter van het landelijk partijbestuur van de SDAP.

De Voorloper is bedoeld als financier van een eigen Volksgebouw. Dat komt er in 1921. Tot dan fungeert lokaal De Vriendschap, op de hoek van de Markgraafaan en de Joubertstraat, als vergaderlokaal. In 1923 wordt de aangebouwde Muziekzaal in gebruik genomen, die fungeert als huiszaal voor 'De Stem des Volks', de 'Muziekvereniging Voorwaarts' en het Instituut voor Arbeidersontwikkeling. Overigens maken verenigingen van alle gezindten van het lokaal gebruik voor vergaderingen en uitvoeringen. Het Volksgebouw aan de Schiedamseweg 12 is in 1979 afgebroken, het bescheiden pand Valeriusstraat 53 komt ervoor in de plaats. Thans staat het pand leeg, de burens hebben er al jaren geen mens gezien.

Jan Hoogerwerf is het eerste SDAP raadslid in 1917. Hij was lid van de progressieve kiesvereniging 'Volksbelang', voorzitter van de Kuipersbond, later secretaris-penningmeester van de Afdeling Vlaardingen van de Centrale Bond van Transportarbeiders, en enige jaren voorzitter van de afdeling Vlaardingen van het Religieus-Socialistisch Verbond. De meeste SDAP voormannen in Vlaardingen hebben een protestantse achtergrond. Zij weten dat zij behoedzaam met de gevoelens van hun geloofsgenoten moeten omspringen. Anders dan wordt gedacht heeft de SDAP nooit een bepaling tegen religie en monarchie in haar programma's opgenomen.

Liberalen en confessionelen regeren in het Interbellum. In 1935 krijgt de SDAP zeven van de 21 gemeenteraadszetels en wordt Jan Buis wethouder, hij blijft actief tot 1953.

Een derde SDAP raadslid is Gerard van Houwelingen, bestuurder van coöperatie 'De Voorloper'.

Willem Drop

De meest beroemde zoon uit de Vlaardingse arbeiderswereld is wel Willem Drop, bode-propagandist van de Algemene Nederlandse Kuipersbond (de naam wisselt nogal, ook door de fusies en splitsingen met andere en landelijke kuipersbonden), en secretaris van de Vlaardingse Vissersbond Vrede en Welvaart, medewerker van het nog in samenwerking met de Rotterdamse vakbondsleider en SDAP-er Arie Heijkoop opgerichte Bureau voor Arbeidsrecht, die het in zijn Rotterdamse tijd brengt tot

⁴ In 1940 32.000 inwoners. In 2012 71.000 inwoners.

bestuurder van de Centrale Bond van Transportarbeiders (CBT) en SDAP Tweede Kamerlid. Drop blijft het geloof der vaderen trouw.

Drop zorgt ervoor dat de Kuipersbond voortaan in NVV geest wordt bestuurd.

Verdeeldheid en samenwerking

Zoals bijna overal in Nederland lukt het niet het bij één plaatselijke Kuipersbond te laten, verzuiling en de gehechtheid aan eigen tradities spelen daarbij een rol.

In 1901 wordt opgericht de Christelijke Kuipersgezellen Vereniging 'Eensgezindheid' die Gods woord als grondslag voor blijvende lotsverbetering aanvaardt. Eensgezindheid wil billijk en gelijk loon, en een betere regeling van het leerlingwezen.

In 1902 volgt de Rooms-Katholieke Kuipersgezellenvereniging Sint Jozef, met hetzelfde programma.

De drie kuipersbonden werken, minstens vanaf 1905, samen in de Federatie van

Kuipersgezellenverenigingen. Deze federatie ontwikkelt wel enige actie tegen de patroons en mobiliseert de publieke opinie. De federatie vraagt om een minimum rusttijd in de haringpakkerij van zes uur per etmaal. Gematigdheid in het optreden is geboden, want het stadje is klein en ieder is van ieder afhankelijk. De arbeiders zijn overwegend protestant, en de 'neutralen' proberen de confessionelen zo weinig mogelijk tegen de haren in te strijken.

'Wij Streven Naar Verbetering' zal verder zijn gegaan als Afdeling Vlaardingen van de Nederlandse Christelijke Bond van Kuipers, Kruiers en Houtbewerkers.

Door de kuipers aangemoedigd, organiseren de vissers zich in 1893 in de christelijk georiënteerde Vlaardingse Vissersvereniging Koningin Wilhelmina, met als doel de belangen te bevorderen van de zeevissers en de zeevisserij door het houden van vergaderingen en het verzenden van verzoekschriften. De vereniging heeft een pensioenfonds voor de leden. Dat ondanks de tegenwerking van dominee Barger die verklaart dat een vereniging waarvan het beginsel berust op lots- of loonsverbetering verkeerd is. Deze dominee ziet het christendom kennelijk meer gericht op zonde dan op genade.

In 1904 neemt de Zeevissersvereniging Eendracht Maakt Macht het initiatief over. Dat lukt niet, een actie mislukt, in 1905 probeert de Zeevissersvereniging Vrede en Welvaart het opnieuw, onder leiding van de christelijke onderwijzer H. van den Linde. De directe aanleiding tot de oprichting is de poging van enkele rederijen in 1905 het 'deel' van de bemanning in de besomming te verminderen.

Tweehonderd vissers zijn op 18 december 1905 in de stadsschool bijeen om hun woede te uiten, op 27 december wordt 'Vrede en Welvaart' opgericht. 'De vrede moet onderling onder de zeelieden blijven, zowel tegenover de reders als het publiek. Dan zal er welvaart kunnen heersen. En de welvaart van de zeelieden heeft die van geheel Vlaardingen tengevolge.'

In 1907 willen de reders het 'deel' opnieuw verlagen. 'Vrede en Welvaart' gaat tot actie over. De reders stellen het loon vast op 1,75 procent van de besomming, de bond wil zes gulden per week en 1 procent van de vangst.

Als Willem Drop in 1909 administrateur van Vrede en Welvaart wordt, verandert het karakter van de vereniging van neutraal in modern. Arie Heijkoop uit Rotterdam helpt ook hier. Heijkoop is dan net voorzitter geworden van de Algemene Nederlandse Bond van Arbeiders in het Havenbedrijf. De Rotterdammers ondersteunen hun Vlaardingse collega's waar mogelijk. Johan Brautigam van de Nederlandse Zeelieden Vereniging 'Volharding' met als hoofdzetel Rotterdam, helpt de vissers, het eerste vrouwelijke SDAP Tweede Kamerlid Suze Groeneweg de vrouwen. In het belang van de Vlaardingse arbeiders, maar ook in het eigen Rotterdamse arbeidersbelang. De ervaring leert dat grote werkstakingen in Rotterdam mede verloren gaan omdat er langs de Waterweg gewoon wordt doorgewerkt, of als er onderkruipers van het omringende Zuid-Hollandse platteland worden aangevoerd. Ook de beweging in Schiedam helpt de Vlaardingers met het organisatiewerk. Later in de tijd volgen Maassluis en Hoek van Holland. De Moker en De Volksstem zijn gezamenlijke bladen die propaganda maken voor partij en vakbeweging.

Drop zorgt ervoor dat er afdelingen komen in Maassluis, Scheveningen en Bunschoten-Spakenburg, immers reders en kapiteins maken van elkaars havens gebruik, en dus is het geboden dat de bemanningsleden die 'pendelen' zich plaatselijk en landelijk aaneensluiten. Willem Drop wil zijn bond 'Vrede en Welvaart' laten fuseren met de Nederlandse Zeemans Vereniging 'Volharding' van Johan Brautigam, met het hoofdbestuur in Rotterdam. De fusie wordt voltrokken op 1 januari 1913, Brautigam wordt voorzitter, Drop secretaris.⁵

De Vlaardingse Christelijke Besturenbond en de Vlaardingse Bestuurdersbond.

Lafeber en Van Staveren richten in 1908 met de 'moderne' bonden de Vlaardingse Bestuurdersbond (VBB) op. Janus Borsboom is enige tijd voorzitter van de VBB.

Een bestuurdersbond is een plaatselijk overlegorgaan van bestuurders van vakverenigingen. Het zijn democratische organen, de eerste is waarschijnlijk 'Verbroedering' van 1833 in Brussel. In de sociale beweging van 1870 van het Werkliedenverbond en de Eerste Internationale worden in Nederland her en der bestuurdersbonden opgericht, waaronder in Rotterdam. Een bestuurdersbond heeft tot taak bestuurders bij te staan in hun persoonlijke ontwikkeling en de plaatselijke vakbondsafdelingen te steunen in dagen van actie. Het spreekt haast vanzelf dat bestuurdersbonden zich bemoeien met de lokale politiek, met name volkshuisvesting en onderwijs.

De plaatselijke bondsafdelingen in Vlaardingen hebben enkele tientallen tot enkele honderden leden, en zijn vaak op één bedrijf gericht. En dan bereik je niet veel: aansluiting bij grotere plaatselijke en landelijke verbanden is noodzakelijk om macht te vormen.

In 1945 heeft de VBB 2.244 leden, in 1952 3.913. Het beheer van het Volksgebouw is een permanente zorg. De VBB neemt deel aan de reorganisatie van het gemeentelijk Arbeidsbureau, dat functioneert niet goed en de Plaatselijke Revisie Commissie wordt ingesteld om knopen door te hakken. Voorts zendt de VBB bestuurders naar de Vlaardingse Gemeenschap (een erfenis van het eenheidsdenken na de Tweede Wereldoorlog), Scholendienst, Bejaardenzorg, Plaatselijke Prijzen Commissie, en Ambachtsschool. Dat zou later 'ingroeien' van de rode zuil in de burgerlijke

⁵ Ger Harmsen en Floor van Gelder. Onderweg. Uit een eeuw actie- en organisatie geschiedenis van de Vervoersbonden. Baarn, 1980.

samenleving gaan heten, een term die niet geheel juist is, want veel van de betrokken organen zijn op aandrang van de VBB gevormd.

De VBB runt een eigen Bureau voor Arbeidsrecht, dat net als zijn tegenhanger van de VCB duizenden adviezen per jaar geeft.

In 1965 is het afgelopen met de VBB. De Vlaardingse bonden en de 5.121 bondsleden worden opgenomen in grotere verbanden, waaronder het NVV district, dat een uitvoeringsorgaan wordt van het hoofdbestuur van het NVV.

De Vlaardingse Christelijke Besturenbond (VCB) dateert van 1908. In 1952 tellen de aaneengesloten verenigingen in totaal 2.424 leden (waaronder 645 industrie, 591 metaal, 256 bouw, 287 overheid en 210 beambten).

In 1972 zijn er 2.479 leden. Er is een Bureau voor Arbeidsrecht dat de leden individueel adviseert. Duizenden maken er gebruik van. In 1973 wordt de Industriebond CNV gevormd, het centralisatie proces begint. Er zijn gesprekken met het NKV en het NVV. Die leiden niet tot het gewenste resultaat, de Vlaardingse CNV leden hechten aan soevereiniteit in eigen kring en willen niet in een groter geheel opgaan. De Besturenbond wordt opgeheven, aan samenwerking in de Rijnmond langs de Waterweg is niet te ontkomen. 'Om de afstand tussen hoofdbestuur en leden kleiner te maken en ze meer bij het werk van de bond te betrekken' gaat de VCB in 1977 op in het district. Zoals de laatste voorzitter Borsboom het omschrijft: 'we zullen minder plaatselijk en meer regionaal moeten werken'.

Er blijft afstand bestaan tussen de moderne en confessionele (en bij hen onderling tussen protestante en katholieke) bonden. In 1930 wijst dominee Hagenbeek in een toespraak in het gebouw van de CJV 'Liefde en Vrede' bij de jaarvergadering van de Nederlandse Bond van Christelijke Fabrieks- en Transportarbeiders op de gevaren die de christelijke vakbeweging bedreigen door de opkomst van het socialisme en het anarchisme. In hetzelfde jaar komt het wel tot een cao in het haringpakkers- en kuipersbedrijf: op algemeen christelijke feestdagen wordt vier gulden loon doorbetaald, en er komen twee betaalde vakantiedagen per jaar.

De koopzondag is in 1930 al onderwerp van debat. De RK Middenstandsbond en de RK Bond van Handels-, Kantoor- en Winkelbedienden St. Franciscus van Assisië roepen de rooms-katholieke winkeliers op om op 15 augustus, de viering van Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming⁶, als zondag te vieren en de niet rooms-katholieke winkeliers om hun rooms-katholieke personeelsleden gelegenheid te geven hun kerkelijke plichten na te komen. Tevens doen zij een beroep op de roomse mannen, maar vooral de vrouwen, om die dag geen boodschappen te doen.

Zo blijkt dat de elite van de vakbond en van de werkgevers samen werken om hun leden op hun rechten en plichten te wijzen, de 'zuil' functioneert. Zeer behoedzaam worden de wensen naar voren gebracht, een dag later op 16 augustus gaan de Vlaardingse katholieken wel in eigen kring op bedevaart naar Brielle aan de andere kant van de Waterweg, ter herdenking van de martelaren van Gorcum (die door de geuzen en protestanten zijn vermoord...).

⁶ Van Maria, de moeder van Jezus Christus.

Werven en metaal

Na 1900 gaan scheepswerven steeds meer het beeld van de economie bepalen: 'De Nieuwe Maas' aan de Wilhelminahaven, Havenbedrijf Vlaardingen Oost (HVO) aan de Vulcaanhaven, De Jong aan de Kortedijk, en enkele kleinere werven in de oude stad. Vlaardingen verliest zijn autochtone karakter, investeerders en arbeiders komen van buiten, de eerste fase van de 'globalisering' begint.

In 1907 wordt de Afdeling Vlaardingen van de Algemene Nederlandse Metaalbewerdersbond ANMB opgericht. In onze tijd beter bekend als Industriebond NVV, later samen met die van het NKV in de Industriebond FNV, thans FNV Bondgenoten.

In 1987 viert de Industriebond FNV zijn 80-jarig bestaan.⁷ Geteld wordt vanaf de stichting van de afdeling in 1907 in café De Hollandsche Tuin in de Hoogstraat, door Arie van Staveren van de Hollandia melkfabriek aan de Koningin Wilhelminahaven en C. Wildenbos bankwerker bij de rijwielfabriek Schippers Bros op het Stationsplein. Na één jaar zijn er 36 leden. Wildenbos vergeet een keer naar de kerk te gaan, hij wordt ontslagen en vertrekt brodeloos naar Rotterdam. Van de oude leden kunnen worden genoemd Aggy Benner van de Vrouwenclub, Leen van Kralingen en Jaap van der Most, bankwerker bij Rietschoten & Houwens in elektrotechniek en werktuigbouw, thans Imtech. De bond heeft een ledenbulletin, werkgroep leden kleine bedrijven, filmavond, wandelclub, inloopochtend en klachtenavond in het Volksgebouw. In 1930 is Louis van Letten van Rossen (1895 – 1991) voorzitter. De bond steunt stakers bij de Gusto in Schiedam en de RDM in Rotterdam die meer loon willen.

Na de Wereldoorlog verandert de naam van de bond in Algemene Bedrijfsgroepen Centrale (ABC). In 1972 gaat de ABC op in de Industriebond NVV. De eerste voorzitter van de Industriebond in Vlaardingen is Bart van de Gein. Hij is afkomstig van St. Willibrordus van het NKV en van de Bedrijfsledengroep (BLG) Shell van de Industriebond NKV. Rinus de Vries, in zijn jeugd lid van de AJC en de coöperatie, start het bedrijfskernenwerk samen met Piet Scheel. Dick Visser is de laatste voorzitter van de bondsafdeling. Het motto van de Vlaardingse bondsleden is: 'Met ons kun je prima werken'.

Werkloosheid

De Eerste Wereldoorlog 1914 – 1918, de crisis na de Beurskrach van Wall Street in 1929, bevolkingsgroei en toestroom van arbeidskrachten van elders zorgen permanent voor hoge werkloosheid. De gemeente begint in 1916 met arbeidsbemiddeling en werkverschaffing. Bondsafdelingen die zelf over een werklozenkas beschikken worden (volgens het zogenaamde Gentse Stelsel, waarbij de overheid de helft van de uitkering voor zijn rekening neemt) ingeschakeld bij de werklozensteun van het Crisiscomité. Die bondsafdelingen zijn: R.K. Kuipersgezellenvereniging St. Joseph, Christelijke Kuipersgezellenvereniging 'Eensgezindheid', Vereniging van Meubelmakers, Nederlandse Schildersgezellenbond, Vlaardingse Vissersvereniging Koningin Wilhelmina, Bouwvakliedenvereniging 'Onderlinge Steun', Vereniging van Kuipers en Houtbewerders, Nederlandse Zeemansvereniging Volharding, Werklozenfonds Sint Antonius van Padua, Christelijke

⁷ Afdeling Vlaardingen Industriebond FNV. Gepekeld en gehegeld...en toch 80 jaar. Vlaardingen, December 1987.

Glasblazersvereniging en de Nederlandse Vereniging van Glas- en Aardewerkers. De arbeiders melden zich in groten getale bij de kassen aan. In 1919 neemt de Werkloosheidsverzekeringsnoodwet de regelingen over, meer en meer vakbondsafdelingen vormen een fonds.

In 1920 veroorzaakt malaise in het rederijbedrijf veel werkloosheid. De uitbreiding van de havenwerken in Vlaardingen-Oost, waardoor Vlaardingen een van de grootste zeehavens van Nederland wordt, en de vestiging van de Unilever Sunlightzeepfabriek, de Kunstmestfabriek, het veem- en opslagbedrijf Oude en Nieuwe Matex, Wilton-Feijenoord net over de grens met Schiedam, naast bestaande bedrijven als de melkfabriek Hollandia, stoomkuiperijen en kleine machinefabrieken, hebben onder druk der tijdsomstandigheden niet aan de toenemende vraag naar arbeidsplaatsen kunnen voldoen.

Stakingen

De Database 'Stakingen in Nederland' van Sjaak van der Velden op het IISG en op het Internet geeft voor Vlaardingen **99** stakingen, wel een bewijs dat er 'ook' in het Vlaardingen gestaakt werd.

Visserijstaking 1938

De meest indrukwekkende staking in Vlaardingen is ongetwijfeld de Visserijstaking van 1938 die ook elders aan de kust grote betekenis heeft.

Het SDAP Tweede Kamerlid, CBT hoofdbestuurder en volbloed Rotterdammer Aren Kievit, geportretteerd in deel I van 'Het gezicht van de vakbeweging in Rotterdam' schildert de nog steeds belabberde toestand van de vissers in 1938:

'Goed of slecht weer, er moet gevangen worden. De tocht duurt gemiddeld 25 weken en het inkomen is afhankelijk van de besomming. De noodzakelijke arbeid aan boord, het schieten van de netten, het binnenhalen, het kaken, het zouten van de vangst, het opbergen in het ruim, - het laat weinig tijd over voor rust. Arbeidsdagen van 13 tot 14 uur, soms langer, zijn regel. De huisvesting is bekrompen aan boord. Komt men na weken afwezigheid thuis, dan verlangt men naar rust en gezinsleven. Maar eerst is er de reder. De visser moet eerst de vangst lossen, de netten aan wal brengen en daarna mag hij naar huis. Slechts enkele dagen is men binnen en tonnen, zout, netten, moeten ook weer aan boord worden ingeladen voor de nieuwe reis. Zonder extra betaling moet de visser al dat werk tussen binnenkomst en vertrek verrichten, want hij is deelgenoot in de vangst. Daarom moet hij na afloop van de tocht ook het schip onttakelen...zonder betaling.'

De bonden vragen om een gunstiger regeling van de rusttijden en hoger loon. De Nederlandse Bond van Christelijke Fabrieks- en Transportarbeiders die in 1929 is gefuseerd met de Christelijke Zeeliedenbond heeft de meeste leden, de CBT is in de minderheid en de katholieken van St. Bonifatius hebben alleen in Vlaardingen leden.

De maandenlange onderhandelingen worden zonder resultaat afgebroken. De bonden geven hun leden het parool om niet aan te monsteren en de schepen niet te 'graaieren' dat is reisklaar te maken. De staking duurt van 11 mei tot 9 juli 1938. De staking is vrijwel algemeen. Bindende arbitrage door een rijksbemiddelaar wordt verworpen met 1489 tegen 66 stemmen. De Christelijke Bond trekt zich na

overleg met het CNV terug als de stakingskas half leeg raakt, en gaat actief werkwilligen steunen: 'Niet staken, maar varen op de door de reders gestelde voorwaarden'.

Aren Kievit spreekt de stakers toe in Scheveningen. De CBT garandeert de christelijke arbeiders een stakingsuitkering: de Vlaardingers staken aldus door. De Rooms-Katholieke Transportarbeidersbond St. Bonifatius blijft van begin tot eind solidair met de stakers. De leden van de christelijke bond lopen over: een bittere les, aldus het gedenkboek van de CBT.

Op 8 juli 1938 wordt onderhandeld en geven de reders op punten toe: tenminste zes uur vrij direct na terugkomst van een reis, het aantal vrije dagen tussen twee reizen wordt verruimd. Een dag later besluiten de stakers unaniem weer aan het werk te gaan. Het opvallende aan deze staking is dat de katholieken van Bonifatius (zeg het NKV) en de modernen in de Centrale Bond (zeg het NVV) wel samenwerken en dat het CNV afhaakt. Dat past in het sociale en politiek kader dat in de laatste jaren voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is gegroeid. De katholieke emancipatie en de christendemocratie komen op stoom, zij zijn bereid met sociaaldemocraten samen te werken. Een samenwerking die ná 1945 wordt uitgebreid, en in de Wederopbouw kabinetten van Drees politiek wordt vertaald.

1968

In 1968 starten samenwerkingsbijeenkomsten tussen de drie plaatselijke afdelingen van de landelijke vakcentrales. Het CNV Vlaardingen trekt zich terug; de christelijken koesteren hun zelfstandigheid en verwerpen in beginsel de klassenstrijd en de zelfstandige arbeidersstrijd. In 1981 vormen het NKV en NVV in Vlaardingen samen de FNV Vlaardingen.